

RAFAEL TESIS

E L S C A M I N S D E

L A H I S T O R I A

D E

C A T A L U N Y A

-:-:-

- 1.- Catalunya i el fet geogràfic.
- 2.- La temptació occitana.
- 3.- La reconquesta peninsular.
- 4.- L'aventura mediterrània.
- 5.- La temptació africana.
- 6.- Catalunya i la colonització d'Amèrica.
- 7.- Catalunya i França.
- 8.- Catalunya, motor d'Espanya.
- 9.- El destí de Catalunya: separació o intervenció.
- 10.- Somni de l'Espanya catalana.

Un historiad^or i filòsof il.lustre, Benedetto Croce, té una frase que pot semblar una paradoxa, i que tanmateix expressa, al meu entendre, allò que és l'autèntica filosofia de la història. "Per què serveix la història?"- es pregunta. I contesta: "Per a conèixer el present." Jo hi afegiria encara: I per a preveure i prevenir el futur. Encara que l'home sigui, segons el vell adagi, l'únic animal que ensopega dues vegades en una mateixa pedra, i que els pobles, malauradament, corregeixen ben poques vegades, en el conjunt d'homes que els formen, els defectes i les febleses que tenen cada un d'aquests homes per separat, l'exercici clàssic de contemplar el passat per a treure'n un alliçonament per a l'esdevenidor, sempre fa de bon aconsellar. I ho és encara més quan ens trobem, com ara, en un replà de la nostra marxa, enfront d'un camí costarut que exigirà de nosaltres el joc de totes les experiències i el reflexe de tots els records que els catalans tenim com a nació, per a evitar noves caigudes i per a veure quin és, quin hauria d'ésser, el nostre destí comú.

Per això m'he proposat de parlar-vos avui dels camins de la història de Catalunya, sense tenir la pretensió de dir-vos res de nou, sinó amb el desig d'ordenar algunes de les dades interessants que ens ofereix el nostre passat nacional, que tots vosaltres coneixeu prou bé, per a marcar les distintes orientacions que, al meu entendre, han anat prenent els catalans, conscientment o no, i que ens deixen tot un llegat d'aquestes experiències i aquests records que prefiguren el nostre futur i expliquen bon xic el nostre present.

Com que la història no és ni serà mai una ciència exacta, ni jo em puc permetre de creure que en sóc un especialista, ans un "amateur" i un modest aprenent, sé per endavant que les conclusions que forçosament hauré de treure d'aquest examen estaran influïdes per les meves pròpies convic-

cions i, si voleu, pels meus propis prejudicis. I em serà molt grat de sentir les objeccions i els aclariments que tots vosaltres volgueu fer-me, en aquesta conferència inaugural d'un cicle que jo desitjo que sigui ben fecund en l'exposició d'idees i en l'exercici d'una virtut que els catalans potser hem negligit massa sovint, i que és la tolerància en l'intercanvi de les opinions, la cortesia en les controvèrsies, l'eficàcia i el mètode en les discussions. Sé que els propòsits del "CASAL DE CATALUNYA" de París, en organitzar aquests actes, són precisament aquests. I estaré orgullós si les meves paraules d'avui ~~sab~~^{en} suscitar una d'aquestes controvèrsies corteses, tolerants i metòdiques, que poden servir-nos a tots per a aclarir les nostres idees i comprendre la nostra missió.

1.- CATALUNYA I EL FET GEOGRÀFIC.

Mirem-nos, en primer lloc, l'espai que ocupa Catalunya i la seva situació física en el món. La terra catalana ^{forma} ocupa un triangle en el nord-est de la península ibèrica. Triangle format pels Pirineus, al nord; per la línia del litoral, que corre de biaix de nord-est a sudoest, i que és la hipotenusa d'aquest imaginari triangle, i per una línia indecisa, gairebé en angle recte amb els Pirineus, i que baixa de la muntanya Bocanegra, a la frontera occidental de la Vall d'Aran, fins al sud de l'Ebre, a la desembocadura del petit riu de La Sènia. Si el costat de mar i el costat de muntanya estan ben delimitats per la geografia, el costat occidental, peninsular, és artificial, és a dir, polític, creat per la història i no pels accidents naturals. Ni l'Ebre és frontera, llevat d'una part del seu recorregut - i els grans rius son una còmoda ratlla divisòria, malgrat que, en realitat, uneixen més que no separen - ni ho són totalment el Segre, el Noguera Ribagorça o el Cinca. La serralada ibèrica que, dels colls de Beceit i la serra de Caro en avall, separa el litoral mediterrani del

planell ~~interior~~ interior és, en canvi, una frontera efectiva que, com observa Rovira i Virgili, "si va impedir que la conquesta catalana s'estengués en la direcció de l'oest, va impedir també que els castellans s'estenguessin cap a l'est i conquerissin, ja en el segle XII, el litoral llevanti". És aquesta serralada la que permetrà, més tard, que el País Valencià sigui conquerit i colonitzat per catalans i esdevingui terra de llengua catalana.

No m'escau ni gairebé m'interessa escatir com és que, en els temps reculats de la prehistòria o en l'aiguabarreig successiu d'invasions i desfetes d'imperis, la gent catalana adquirí els seus caràcters nacionals en aquest triangle extrem de la península. Fins que la llengua es forma, no pot dir-se que Catalunya neixi, com a nació, a la vida dels pobles europeus. Allò que voldria dir-vos és que, davant la figura geomètrica gairebé perfecta de pentàgon que té la Península Ibèrica, davant de l'hexàgon ben delimitat també de França - el "pré carré" que Richelieu s'afanyà a arrodonir amb les seves conquestes - el territori de Catalunya no ofereix una figura ben tallada. En Rovira i Virgili ja ha estudiat d'una manera pertinent la influència que aquesta configuració catalana ha tingut en la nostra història. Mirant un mapa d'Europa, qualsevol observador superficial tindrà, el sentiment de la unitat geogràfica de la Gran Bretanya, de França, d'Itàlia, de Grècia, de la península ibèrica, - la Hispània dels romans, l'Espanya dels cronistes medievals. Però si mireu de més a la vora aquesta darrera unitat hispànica que la geografia dibuixa i sembla prefigurar trobareu que es troba tallada en llenques per tot de serralades i per un planell central que davalla, amb els seus rius, cap a l'Atlàntic. El litoral mediterrani sembla posat d'esquena a aquesta Espanya interior - a aquesta "profunda Espanya" de Desclot. S'aboca en canvi per una ampla balconada a la Mediterrània, la mar civilitzadora,

bressol de déus i de poetes, mare de les arts i de les ciències. Malgrat la muralla dels Pirineus, es sent lligada a la vella Occitània, germana de llengua i amb la qual començava el poble català la seva existència com a nació. No debades aquesta muralla pirinenca s'ajup a cada un dels extrems, portells per on la vida europea penetrarà a Espanya. No debades les Alberes com les Corberes són muntanyes que no priven d'albirar els panorames que s'estenen a l'altra banda de llurs carenes.

Però, oberta com és a totes les aportacions de la mar fecunda i a tots els vents d'Europa, la terra catalana està lligada a les terres espanyoles, forma part, geogràficament, de la península ibèrica que duu, amb dret indiscutible, el nom d'Espanya, abans que aquest sigui esquitat i desvirtuat del seu contingut per l'unitarisme castellà, pel patriotisme generador de tots els desastres hispànics. I aquesta realitat geogràfica ha pesat, pesa i pesarà eternament en els destins de Catalunya.

2. -

LA TEMPTACIÓ OCCITANA

La nació catalana neixia, com les altres filles de l'imperi romà, després d'haver l'Imperi carolingi deturat l'allau sarraïna a Poitiers. Els habitants del nord-est de la península, davant la invasió, havien fugit cap a les terres de la Narbonesa, amb les quals es sentien units pels lligams del veïnatge, de la unitat religiosa i d'una vella tradició romana. És curiós d'estudiar aquell remot èxode dels catalans, prefiguració d'un altre que molts de vosaltres heu viscut. Quan els francs, que havien alliberat la Septimània, veieren la necessitat de crear unes "marques", uns bastions avançats contra els àrabs, entren a Catalunya i alliberen la que en direm "Catalunya vella", amb la conquesta de Barcelona l'any 801. L'ocupació d'aquesta part del territori català pels sarraïns haurà estat breu. Més llarga serà, en canvi, la de la "Catalunya nova", que fins a Ramon Berenguer III no serà ^{del tot} reconquerida.

La "Marca Hispànica", frontera i defensa dels francs contra Hispània, terra d'alarbs, forma part primerament del marquesat de Gòtia, junt amb la Septimània. El Comtat de Barcelona, que és hereditari des de Guifré I, va afirmant poc a poc la seva independència dels reis francs, i hom pot dir que Borrell II, quan allibera de nou Barcelona, ocupada per Almanzor, sense esperar l'ajut del seu sobirà, Hug Capet, fa total aquesta independència.

D'aquest origen, la nostra història se'n ressentirà sempre. El simple fet d'haver estat feudatari dels reis francs i de romandre-ho de dret, impedirà que el comtat sobirà de Barcelona prengui la categoria de regne. Catalunya, nom que va formant-se poc a poc i que tothom admet, no tindrà pràcticament caràcter oficial ni categoria internacional, ja que és el Comte de Barcelona primer i el Rei d'Aragó després, qui personifica la nació catalana. Quan, després del tractat de Corbeil, l'any 1258, el feu és anul·lat, Jaume I no té ja cap interès a erigir Catalunya en reialme. Els sobirans catalans ja duen al cap la corona reial d'Aragó, i el mateix Gran Rei cenyirà ~~els seus~~ abans de morir les de València i Mallorca.

Entre aquell naixement de Catalunya, l'any 868, amb Guifré I, i aquest tractat de Corbeil, el destí del nostre poble sofreix una desviació profunda. La unitat de cultura, de legislació i àdhuc de llengua entre les terres d'Oc i Catalunya era un fet que havia de dur conseqüències polítiques. Si els trobadors catalans escriuen en provençal i àdhuc els comtes-reis empren aquesta llengua en llurs esplais poètics, els lligans estatals es fan també íntims. Amb el seu casament amb Dolça, -la "Dolcineu" de Mistral, -comtessa de Provença, Ramon Berenguer III ajunta ambdós comtats. Separats després sota dues dinasties catalanes, Alfons I, el primer comte-rei, tornarà a ajuntar-los sota el seu ceptre i regnarà damunt tota l'Ocitània, com damunt Catalunya i Aragó. Un trobador, Albert de Sisteró,

compara el valor respectiu de catalans i francesos, i considera com a francesos únicament els de la terra del nord de la Loire, englobant sota el comú denominador de "catalans" gascons i provençals, llemosins i alvernysesos i vienesos, és a dir, tota la gent que viu al sur d'aquell riu, tota la gent de llengua d'oc.

I aquesta tradició, aquest heretatge que tenia per motor polític Catalunya i que aspirava a crear un imperi pirinenc, ~~aquell~~ ^{vertebrat} imperi ~~construït~~ per "aquelles muntanyes -que tan altes són", cauen a Muret l'any 1213, amb el cos ensangonat de Pere I de Catalunya-Aragó. Es una desfeta que marca no tan sols l'esclafament dels albigesos pels defensors de la fe catòlica sinó, sobretot, l'hegemonia de la Casa de França damunt l'Occitània, el domini polític de la França d'oïl damunt les terres d'oc. Simó de Montfort tanca amb la seva espasa el camí occità als destins catalans. Quaranta-cinc anys més tard, el fill del reial vençut, Jaume I, signarà aquell tractat de Corbeil que ~~trencà~~ ^{anul·la} definitivament el feu ~~del~~ ^{damunt del} comtat de Barcelona. El rei de França renuncia a tota sobirania, àdhuc nominal, damunt Catalunya i en canvi el rei català renuncia a tot dret damunt els comtats que es troben més enllà de les Corberes, llevat de la senyoria de Montpeller. Seguint la política d'hegemonia que caracteritza la Casa de França, i aprofitant-se de les dissensions entre Pere III el del Punyalet i el seu cunyat Jaume III de Mallorca, Felip VI s'apoderarà d'aquest darrer vestigi de la influència catalana damunt el migdia occità. I Lluís XI, després de Felip III i abans de Lluís XIV mantindrà aquesta tradició, apoderant-se del Rosselló i la Cerdanya.

La frontera pirinenca restà, doncs, definitivament closa a l'expansió catalana. La temptació occitana havia estat frustrada per la força dels reis francesos - o per llur política. I és lícit de pensar que, si a Muret hagués guanyat Pere I, només hi hauria hagut una llengua d'oc i

un imperi occità, dintre el qual Catalunya, per força, hauria estat un element excèntric i sense un pes decisiu: una simple "Marca Hispànica" contra les terres espanyoles. Somniar en aquestes possibilitats, evocar-les tot cantant la "Coupo Santo" i sentint els bells accents llenguadocians, tan semblants als nostres, no pot reprendre el curs d'aquella història trencada, el 13 de setembre de 1213, en el camp de batalla de Muret.

3. - LA RECONQUESTA PENINSULAR.

Potser fou degut a aquesta atracció exercida damunt els catalans per les terres d'oc; potser a la sensació de topar amb una muralla, de cara a la "profunda Espanya", més alta que la que formaven els Pirineus; ~~però~~ el fet és que els catalans deixaren de bell antuvi a Castella la tasca directora de la reconquesta d'Espanya damunt els sarraïns. L'ajudaren, això sí, i ben desinteressadament, en aquesta tasca. La unió amb Aragó, amb el casament de Ramon Berenguer IV i Peronella, no representa mai una fusió de dos pobles, sinó un casament d'interès, en el qual no mancaran les batusses, per bé que domini una cortesia insuficient per a infondre un entusiasme idèntic per a les empreses comunes. Hi ha hagut historiador que ha pogut demostrar que en aquesta unió hi perderen catalans i aragonesos. Aquesta darrers, en efecte, podien potser dur endavant pel propi compte, en veure's tancats en llur reialme interior, la reconquesta de les terres al Sud d'Aragó, en competència amb Castella. Els catalans hi perdérem, almenys, el nom, i la personalitat internacional. Adhuc la nostra bandera serà coneguda per "les Barres d'Aragó".

Fou el mateix Ramon Berenguer IV ^{qui conclougué/} ~~conclougué~~ amb el seu cunyat Alfons VII, "emperador de totes les Espanyes" un tractat, el de Tudilén (1151) que prefigura els límits de ~~Estuzorany~~ les respectives reconquestes peninsulars. El comte català es reserva com a zona de conquesta els regnes de

València i Múrcia, i renuncia a tota altra adquisició en terres peninsulars, a canvi del retorn d'unes ciutats aragoneses de les quals s'havia apoderat el castellà. Un nou tractat, el de Cazola, imposat anys després al fill de Ramon Berenguer, Alfons I de Catalunya-Aragó, elimina encara Múrcia de la zona catalana futura. Tot això limita d'una manera perillosa les possibilitats d'expansió de Catalunya. I tot això es produeix en el moment de la política occitana dels sobirans catalans.

No vol dir això que Catalunya renunciï a intervenir i a ajudar la Reconquesta. Les preses d'Almeria, de Cuenca i de Lorca, la gran batalla de Las Navas de Tolosa (1212), la conquesta de Tarifa i d'Algecires, el setge de Gibraltar, fins a la darrera i decisiva guerra de Granada, veuran la col.laboració de les forces catalanes.

Però mentrestant, ha vingut Muret. La vitalitat catalana, tancada dintre l'estret triangle, cerca per on expandir-se. Jaume I es guanya el seu sobrenom de "Conqueridor" ~~suportant~~ ^{prenent} als sarraïns les Illes Balears i València. Per l'estret pas que protegeix la serralada ibèrica, l'esforç català s'expandeix enllà del litoral, fins a Oriola i Guardamar. Més enllà, hi ha Múrcia. Jaume I la conquista igualment, però amb una generositat excessiva i amb un respecte escrupulós dels vells tractats, la cedeix al seu gendre el rei Alfons X de Castella.

I és que aquells grans sobirans del Casal de Barcelona, que han escrit pàgines admirables de guerra i de govern pacífic, es dolien d'un mal propi de l'època: el de considerar llurs estats com a un patrimoni familiar, que cal repartir entre fills i parents. La història dels testaments de Jaume I és un exemple eloqüent: en el primer, deixava al seu fill gran Alfons, el regne d'Aragó; a Pere, el ^{fill} segon, - el futur Pere el Gran - Catalunya, les Balears i el comtat de Ribagorça; a Jaume, el regne de València i a Ferran, els comtats de Rosselló, ~~i~~ Conflent i Cerdanya i el

senyoriu de Montpeller. Afortunadament, diguem-ho així, moren l'hereu i el quart fill, i un segon testament deixa a Pere Catalunya, València i Arago, i a Jaume les Balears, Rosselló i Montpeller. Pere el Gran, que ha engrandit els seus estats amb Sicília i que ha desposseït el seu germà de Mallorca per haver-li estat infidel com a vassall, ^{reparteix/} ~~deixa~~/igualmente els seus estats entre els fills. Només hi haurà Pere III "el del Punyalet" que voldrà rectificar aquesta política d'hereu Escampa i que, amb bones o males arts, ho aconseguirà: ^{tan sols} ~~només~~ perdent-hi Montpeller, de molt difícil salvar, pot reunir a la Corona, d'una manera perpètua, -declara- Rosselló, la Cerdanya, les Illes. Serà àdhuc, un temps, Comte d'Atenes i de Neopàtria. I deixarà preparat el terreny perquè el seu nét, Martí el Jove, pugui arreplegar, a més d'aquestes corones que van lligades a la d'Aragó, la de Sicília, conquistada un dia pel rei Pere el Gran. Només que aquest Martí, que ha d'arreplegar tants de ceptres, està destinat a morir a Sardenya, a la batalla de Sant Lluri, víctima, segons es diu, de les arts amoroses d'una bella dama sarda que reedita, en una forma atenuada, la gesta de Judit. La dinastia catalana fundada per Guifré I s'extingeix. Uns reis de nissaga castellana passaran a regir els destins catalans. I, mentrestant, la Reconquesta peninsular ja està acabada, o gairebé acabada, i Catalunya ha hagut de limitar-se a la faixa de litoral i a les Illes on encara avui ressona la nostra llengua: a València i a Mallorca, germanes, pero mai assimilades, perquè el geni català, més que en la conquesta i en la unificació, s'ha esmerçat sempre en la confederació.

4. L'AVENTURA MEDITERRANIA.

I ara entrem a la pàgina més espectacular de la nostra Història, a la més romàntica, també: a aquella cavalcada de gestes marítimes i terrestres que omplirà de grandesa el regnat de Pere II de Catalunya-Aragó i que durà

els Almogàvers fins a Constantinople i la bandera de les quatre barres dalt del frontis del Partenon d'Atenes. Es una història gairebé fabulosa, i tenim la fortuna immensa d'haver-ne la narració completa a càrrec d'un cronista meticolós que era un gran escriptor i, per damunt de tot, un home honest i un català patriota. Ah! aquesta crònica de Ramon Muntaner, quina novel·la més meravellosa no sembla, amb el seu realisme planer i les volades líriques que inspira sempre el patriotisme més pur! Tenim, és cert, el Llibre dels Feys del Rei En Jaume, la Crònica escrita al dictat o per inspiració directa de Pere el Cerimoniós, els "Feys d'Armes de Catalunya", del ^{pseudo-} ~~bon~~ Mossèn Bernat Boades, la mateixa Crònica on Bernat Desclot, meticolós i exacte, descriu les altes gestes del Rei En Pere el Gran. Però la de Ramon Muntaner mereix un prestatge a part en tota biblioteca catalana. Hi trobareu evocada breument, com a entrada en matèria, la glòria d'En Jaume I, i després, els incidents primers del regnat del seu fill En Pere. Ben aviat, però, la trama es desenvolupa: és la història de la conquesta de Nàpols i Sicília per Carles ^{d'Anjou} ~~de Valois~~, episodi decisiu de l'eterna lluita entre l'Església i l'Imperi. Els Hohenstauffen són vençuts; Conradi - Corali, com li diu graciosament el cronista - és decapitat; els sicilians es revoltent, a ^{Palerm} ~~Messina~~, en aquelles famoses "Vespres Sicilianes". I Pere el Gran és casat amb Constança, la filla del rei Manfred de Sicília, vençut pels francesos aliats amb el Papat. Els sicilians van a demanar ajut al rei català i se li ofereixen com a vassalls. I ell es decideix a emprendre l'aventura.

Això equival a posar-se com a cabdill dels gibel·lins i a crear-se l'enemistat de la Santa Seu i de França, ^{com} ~~més unides que mai després de~~ ~~la mort de Bonifaci VIII~~ ^{el} amb ^{era} un papa francès, i disposat a fer tot allò que manés París. La conquesta, o millor dit, l'alliberació de Sicília ^{és} ~~son~~ aviat un fet. I també ho és la declaració de guerra francesa, l'excomunió

papal, la investidura de Carles de Valois, ^{fill} ~~nele~~ del rei de França, com a rei d'Aragó, àdhuc, suprem recurs i tan desproporcionat, que arribarà a esdevenir ridícul, la predicació d'una croada contra ~~el~~ el sobirà català.

Ja sabeu el resultat: la desfeta repetida dels francesos; les batalles navals on Roger de Llúria fa miracles; el Coll de Panissars, que veu la retirada dramàtica de les tropes del rei de França... Sicília serà un reialme/
~~regne~~ unit a la corona d'Aragó; reis catalans hi regnaran fins que la dinastia s'estingeixi. Després hi haurà aquella folla cavalcada, feta d'heroïsmes, de crims i de rapinyes, dels almogàvars "en terres de Romania" és a dir, als Balcans, on uns aventurers que han eliminat successivament tots llurs cabdills venceran la flor de la cavalleria europea, els guerrers francs, a la batalla de Cefís, ~~conquistant~~ prenent-los els ducats d'Atenes i de Neopàtria. I, encara, la Crònica de Ramon Muntaner us descriurà la conquesta de Sardenya per Alfons III, primogènit de Jaume II, i les conquestes de Gerba i Malta... La dinastia d'Antequera, que rebrà en heretatge aquestes possessions - o les que han pogut consolidar-se - engrandirà encara els dominis amb la conquesta de Nàpols.

Sí, tot això és molt brillant, i cap català no pot llegir sense un tremolor d'orgull aquelles pàgines on el fill de Perelada explica allò que féu i allò que senti dir. Però, com a orientació nacional, què en resulta? Llevat de les Balears, preses als sarraïns i colonitzades amb catalans, les illes de la Mediterrània eren d'impossible assimilació i de molt difícil conservació. Només l'esperit català, constitucional i federatiu, podia servir unides durant uns segles unes terres que eren, de llengua i d'història, italianes o gregues. Del punt de vista comercial - allò que féu la grandesa de les repúbliques mercantils de Gènova, Pisa i Venècia - la política catalana era útil, ja que creava una escala de ports segurs. Però, de la mateixa manera que aquelles repúbliques estaven condemnades a la

desaparició o a l'absorció per un poder estranger, l'imperi comercial català havia de periclitar en desaparèixer la seguretat de les línies marítimes. A la Mediterrània havia sorgit un astre de primera magnitud: Turquia. Ella enfonsarà les restes espectrals de l'Imperi d'Orient, reviscolarà les energies musulmanes i, a la llarga, dominarà la Mediterrània. Per això, el darrer esforç marítim de Catalunya serà la batalla de Lepant, temptativa suprema de la Cristianitat per a desfer el poder turc.

De tot això, de totes aquestes pàgines degotants de sang i de glòria que feien de la mar llatina un llac català, ¿què n'ha restat? Només una cosa, una minúscula cosa: una ciutat de Sardenya on ~~encara~~, sense saber-ho ni gairebé adonar-se'n, ~~els habitants parlan~~ el poble parla un dialecte català. Alger, don un dia foren trets els vells habitants per Pere III i substituïts tots per catalans. Alger, on la nostra llengua, plantada fa sis segles, segueix florint encara avui.

5.- LA TEMPTACIO AFRICANA

Les gestes dels almogàvers demostren que la vitalitat catalana necessitava de trobar un canal per on expandir-se. Tancats els camins de la penetració occitana i els de la reconquesta peninsular, ¿quins altres restaven a Catalunya? Hi havien, direu, els de la conquesta africana. Al litoral català, ampla finestra oberta a la mar, podia correspondre una ampla franja de litoral nordafricà. Al capdavall, tota la costa d'Àfrica, d'Egipte a les Columnes d'Hèrcules, havia estat romanitzada profundament com la mateixa Catalunya. La dominació sarraïna havia anat perdent de la seva virulència; la formidable empenta combativa que duia els alarbs de La Meca fins a Poitiers semblava esbravada. Els reialmes barbarescos estaven dividits per aquells conflictes familiars i d'harem que tant afebliren la força musulmana. Hi havia encara, una doble tradició evangelitzadora i

de penetració africana, representada per dos il·lustres mallorquins que als segles XIII i XIV intenten, l'un, conquerir els sarraïns a la fe del Crist; l'altre - amb més èxit ~~personal~~ - conquerir-los per al seu profit personal. Ramon Llull i Anselm Turmeda, el cavaller disbauxat convertit en apòstol de l'amor de Déu i el frare incrèdul, volterirà "avant la lettre" esdevingut cap de les Duanes de Tunis, són, si voleu, dos símbols eterns de dos aspectes del caràcter català. Un i altre, malgrat les enormes diferències de llur actitud enfront del problema sarraí, volen establir un pont, un contacte permanent entre Catalunya i Africa, l'Àfrica del Nord, que en aquella època és l'única que compta.

Però hi ha un altre precedent, que demostra, em penso, que aquesta possibilitat d'expansió africana no havia pas estat ignorada pels sobirans i els polítics medievals catalans. Tornem a obrir les grans Cròniques, la de Bernat Desclot i la de Ramon Muntaner, en un episodi del regnat de Pere el Gran. És l'episodi que precedeix l'expedició a Sicília. Muntaner sembla creure que, de bell antuvi, el rei català pensava ja a venjar la desfeta i la mort de Manfred, el seu sogre, i de Conradi, parent de la seva muller. És possible que, sabedor del descontentament dels sicilians, esperés l'esclat que no trigarà a produir-se, el dilluns de Pasqua de 1282, a Palerm. El cas és que, en el major secret i amb tot de preparatius diplomàtics, militars i navals, el rei català organitza la seva força per a utilitzar-la quan arribi el moment. Muntaner descriu amb la seva barreja d'èmfasi i de realisme l'expectació que l'empresa desvetlla arreu d'Europa i l'inquietud que tenen els sobirans forasters en quant a la seva finalitat. Al capdavant, els estols reials surten de Port-Fangós, van cap a Mahó, i aviat se sap que l'expedició va destinada a socorrer un rei tot barbaresc, el senyor de Constantinoble. I, en realitat, es fa el desembarc a Al-Coyll - l'actual Colla, prop de Bona i de Djidjelli, i les operacions

comencen amb èxit per als catalans. Tant és així, que el rei tramet uns ambaixadors a Roma, per tal de comunicar al Sant Pare, que és el francès Simó de Brion, entronitzat sota el nom de Martí IV, les possibilitats que hi ha per a la cristianitat de guanyar aquelles terres barbaresques a la fe cristiana. La demanda del rei, val a dir-ho, no és pas totalment desinteressada: inclou l'ajut econòmic i moral del cap suprem de l'Església, la declaració que l'empresa catalana té els caràcters d'una croada i que com a tal mereix ~~ixar~~ l'atribució d'una part del tresor de Sant Pere. El Papa, però, està massa lligat amb França i manifesta la seva desconfiança davant la proposició catalana. Creu que En Pere no té prou força per a reeixir en una tasca en la qual tants de reis han ~~estat~~ fallit. Qui sap! Potser el sobirà aragonès només esperava aquesta declaració pontifícia: en tot cas, això el deslliura de tot compromís, i quan els delegats de Palerm i Messina, Joan de Pròxida, Guillem de Messina, Romeu Portellà i Nicolau Copola li demanen que vagi a socórrer els revoltats sicilians i a cenyir la corona de la illa, pot excusar-se de la seva inhibició del problema africà i de la transformació de la croada en una empresa purament temporal, on els interessos de la Santa Seu seran, en realitat, escantellats.

Més tard, Alfons el Magnànim tindrà també propòsits de conquesta del Nord d'Àfrica, i Carles I voldrà dominar Tunis? Però tot plegat ja es produeix massa tard i l'empenta decisiva no existeix. Qui sap si, aquell 1282, ~~si~~ quan Pere el Gran feia salpar les seves naus cap a Sicília, no es torçava tot el curs del destí de la nació catalana! Al capdavant, El cap Bongarún, on es troba Al-Coyll, només està a 600 kilòmetres de Barcelona i a 315 de Mahó. La possibilitat d'existència d'una Àfrica del Nord catalana s'ha demostrat, en els temps moderns, amb Oran, habitada per una majoria de valencians. Però la història de Catalunya es desvia una

vegada més, i aquest camí de l'expansió africana és abandonat per als destins catalans.

5. - CATALUNYA I LA COLONITZACIO D'AMERICA.

El procés d'unificació política de la península es realitza, al capdavant, sota els Reis Catòlics. Ferran II es un sobirà hostil als interessos i les tradicions catalanes. Fill d'una castellana, educat enmig de les convulsions d'una guerra civil contra el seu pare, no tindrà mai una especial tendresa envers Catalunya i es sentirà sempre castellà. Quan serà rei de les Espanyes unides i li escaurà de recollir, amb la seva muller el fabulós cop de fortuna que és la descoberta d'Amèrica, no pensarà per res a explotar-lo a profit del patrimoni confederal catalano-aragonès. És més; hereu, malgrat els seus mateixos sentiments, de la política mediterrània dels reis catalans, es desinteressarà de les noves terres descobertes i, un cop vidu, es reclourà de nou en els seus reialmes del nord-est ibèric, deixant als castellans l'exploració i la colonització dels dominis que Cristòfol Colom ha descobert enllà de les mars tenebroses.

El testament d' Isabel - s'ha dit moltes vegades, i és just de repetir ho - és una de les injustícies històriques més flagrants que es registren. En la descoberta d'Amèrica i àdhuc en la seva colonització, els catalans no eren pas absents. El valencià Lluís de Santàngel, que finançava la primera expedició de Colom, el Pare Bernat Boyl, Pere Margarit, i Fra Ginebre Serra, ^{el} fundador de San Francisco ^{evangelitzador} i de la California; són testimonis excepcionals d' aquesta participació de les terres de llengua catalana en una empresa de la qual, exclusivament, es beneficiaran els súbdits de la corona de Castella. I és que, en realitat, Catalunya seguia abocada a la Mediterrània, i les noves terres li interessaven molt poc. Adhuc quan Ferran, desenganyat dels seus súbdits castellans, torna a concentrar les seves dotes de gran polític a Catalunya i intenta, amb el seu segon casa-

ment amb Germana de Foix, donar un hereu a la corona d'Aragó, no s'esmerça a fons a fer reconèixer la part que correspon als països de llengua catalana dintre el nou continent. I així, gràcies al monopoli de Sevilla en el comerç amb Amèrica i a la famosa ratlla divisòria del Papa Alexandre VI, si avui existeixen en el nou món països de llengua castellana i de llengua portuguesa, no n'existeix cap on la llengua catalana sigui l'idioma nacional. Trista constatació, que redueix el paper de Catalunya al d'un país limitat a la seva àrea geogràfica europea, quan la participació dels catalans a l'empresa americana, si no tan brillant com la dels "conquistadores" i els "adelantados", haurà estat prou decisiva per a crear, a totes les terres del nou continent, colònies tan importants i tan coherents com les que, encara avui, mantenen ben alta la bandera de Catalunya a les diverses nacions de l'Amèrica espanyola.

Tot això, és clar, és culpa del testament d'I Isabel la Catòlica. Però també ho és bon xic, confessem-ho, dels propis catalans, que s'entestaven a mantenir el seu esforç de navegants i de comerciants en una mar que els ^{barbarescos/} pirates/ i els ^{havien/} guerrers turcs ~~han~~ tancat a tota expansió cristiana. Des del 2 de maig de 1388, quan l'Acropolis d'Atenes queia a les mans dels mercenaris de Nèrio Acciajuoli, després d'una defensa de quinze mesos dels catalans manats per Pere de Pau, fins a la caiguda de Constantinoble en poder dels turcs, el 29 de març de 1453, les rutes de l'Orient s'han anat tancant a l'empenta comercial i colonitzadora catalana. ~~El Imperi~~ Portugal, obert a l'Atlàntic, troba a l'Àfrica i a la nova Amèrica amples espais on expandir-se una nació de navegants. Castella, amb el seu monopoli del comerç amb les noves Indies d'Occident, es podrà llançar a una aventura tan fabulosa com la dels Almogàvers a Orient, però que no topa amb muralles infranquejables com el poder turc ni amb rivals poderosos com Gènova i Venècia, ^{enemics} ~~rivals~~ eterns i alternats de la potència marítima.

Unse enemics, però, que estaven 17 -
 catalana, destinats, com aquesta, a caure víctimes igualment de la deca-
 dència de la mar interna, davant la descoberta de les rutes oceàniques.

Alguns historiadors han pogut sostenir que Cristòfol Colom era català. Si així fou, a l'amargor de veure's perseguit pels mateixos als quals havia ofert un Nou Món, el Descobridor podia afegir la de veure eliminada, per l'anti-catalanitat dels Reis Catòlics i l'apatia dels catalans, la seva propia ~~terra~~ nació d'una descoberta que havia de duplicar les terres conegudes i crear, enllà de l'Atlàntic, plançons de la llengua i la raça de les altres grans nacions ibèriques i, més tard, de França i Anglaterra.

7. - CATALUNYA I FRANÇA.

Catalunya és veïna de França. Com a tal, ha tingut amb ella moltes relacions. D'amistat, sovint. Al capdavant, pot dir-se que l'una i l'altra són filles de Carlemany i hereves del geni llatí. Però també d'enemistat, o almenys de contraposició d'interessos. Només cal llegir els volums tan documentats com plens d'idees que Joseph Calmette ha dedicat al problema dels Pirineus i sobretot al plet dels comtats catalans entre les Alberes i les Corberes per comprendre que en aquesta ~~laxitud~~ rectificació de les fronteres meridionals de França, tantes vegades intentada pels sobirans francesos, hi havia una base per a nombrosos conflictes, que no mancaren pas, fins al moment que, amb la Pau dels Pirineus, Lluís XIV realitzava el somni de Carles VIII i Lluís XI.

A Muret, ^{topaven.} (ja de bell antuvi, els interessos polítics de Catalunya i els de França topaven, i la mort del rei En Pere I marcava la desfeta de la influència catalana en terres occitanes i l'hegemonia de la França del nord. Però, després, amb la política mediterrània i gibel·lina de Catalunya, em- presa amb Pere el Gran, els interessos francesos tornaran a topar amb els catalans, i a Sicília, a Nàpols, a Grècia, al Rosselló i a l'Empordà, el

conflicte esdevindrà batalla. El Sant Pare, sentint-se més francès que cap de tota la Cristianitat, donarà la investidura de les terres de la Confederació a Carlets ~~de Valois~~ ^{de Valois/}, "Rei del xapeu i del vent", li diran, perquè aquestes corones li han estat atorgades per un cardenal, i perquè només podrà manar uns dies a les terres ventejades de l'Empordà. La Croada contra Catalunya s'acabarà en sagnant fracàs. I el record ^{de la invasió que s'acabarà amb} de la desfeta del Coll de Panissars durarà a través dels segles, i no serà estrany a l'hostilitat dels catalans a les tropes franceses de Lluís XI ni a les del Duc de Berwick ni a les de la Convenció ni a les de Napoleó I.

Catalunya podia tenir una política francesa: la d'unir-se a França. Totes les experiències de la seva història ho han demostrat. Hauria estat un mal o un bé? Resulta difícil d'escatir-ho. Però allò que sembla fàcil d'assegurar és que, enfront d'un estat francès fortament centralitzat, amb una organització interna coherent i unes glòries col·lectives ascendents, enfront d'una cultura que és, literàriament, la primera d'Europa i del món, la Renaixença catalana del segle XIX no hauria pogut passar d'allò que fou la Renaixença occitana: un simple Felibrige, aplec inofensiu de reconstitucions arqueològiques i d'esplais poètics, per genials que aquests siguin. No és pas la qualitat individual dels nostres literats renaixentistes, per alta que sigui la jerarquia d'un Verdaguer, un Guimerà o un Maragall, allò que assegura el renaixement de Catalunya a la consciència política: són les condicions en què això es produeix, quan l'Estat espanyol es troba en plena davallada, desfet en convulsions internes, liquidat l'imperi colonial, decadent la seva literatura i inexistent la seva cultura. Enfront dels tristos mestres d'estudi malpagats per l'Estat espanyol; no era pas gaire difícil d'aixecar l'aparell pedagògic magnífic de les escoles catalanes. Hauria estat igualment fàcil davant l'admirable organització escolar de l'estat francès? La resposta no és dubtosa.

l'encara, ara hi ha (desert dels idiomes regionals)

Reconeguem, però, que aquesta perspectiva d'una unió de Catalunya amb França no ha estat mai sentida pels catalans ni, en realitat, presa en consideració pels nostres polítics. Quan "l'universal aranya" que era Lluís XI de França intervé activament en la crisi que fou la "Revolució Catalana" contra Joan Sense Fe, -deu anys durant els quals Catalunya ofería la seva corona a Enric IV de Castella, a Pere de Portugal i a Reiner d'Anjou i de Provença, -el rei francès espera pacientment el moment d'emparar-se d'aquella terra sense senyor. Podia ajudar la creació d'una Catalunya lliure i amiga de França, però això no li interessava: ell volia una Catalunya francesa i, almenys, la possessió del Rosselló i la Cerdanya.

Més tard, quan l'altra gran crisi nacional que duu per nom la guerra dels Segadors, Richelieu intervé activament per a fer passar la Catalunya rebel contra els Habsburgs als dominis del rei de França; Lluís XIII és comte de Barcelona, després d'una efímera temptativa de República independent. Però aquesta unió no és gens popular, tampoc, i els excessos dels terços del Comte-Duc s'obliden aviat, en els dotze anys de lluita, davant els que, inevitablement, cometran els soldats de Condé i Schomberg. La fi de la guerra, a base del respecte reial a les llibertats de Catalunya, però també, ai las! a base de l'annexió per França dels comtats pirenenics, es caracteritza per l'esclat d'espanyolisme dels catalans, ^{que el} simbolitzat en la persona de Joan d'Austria, fill bastard de Felip IV.

I, per últim, en la guerra de Successió, cinquanta anys més tard, l'animadversió catalana contra els francesos serà un dels motors més sòlids de la fidelitat a la causa de l'Arxiduc Carles. Catalunya s'enfonserà, abandonada per tot Europa, i el monarca vencedor, unitarista fervent a l'estil francès, suprimirà tot vestigi de vida autònoma catalana.

Davant d'això, no té res d'estrany que la "Guerra Gran" contra les

tropes franceses de la Convenció sigui popularíssima a Catalunya; que Napoleó trobi una hostilitat constant entre els catalans. I això que els soldats de la Revolució duïen amb ells les idees de llibertat i havien de simpatitzar amb un poble que, secularment, s'havia batut pels seus drets polítics i per les ^{seves}/garanties individuals i col·lectives. I això que Napoleó afa-voreix el patriotisme català, dona oficialitat a la nostra llengua, vol revifar el record de les passades glòries. I això, en fi, que en aquella ~~terrible~~ contesa, de la qual quedaran les estampes populars dels guerrillers i del Timbal del Bruc, els homes més lúcids, més patriotes, més europeus, eren els "afrancesats", submergits per l'allau del patriotisme espanyol, aviat decebut també per les vel·leïtats anexionistes dels francesos.

No, la política francesa de Catalunya no és, no ha estat mai factible ni popular. Catalunya hi havia de perdre sempre. I una Catalunya independent no podria mai ésser mirada com un amic i un aliat per França, sinó com un vassall, disposat a ésser absorbit.

8. - CATALUNYA , MOTOR D'ESPANYA.

I arribem a allò que a mi em sembla una de les constatacions positives que hom pot treure d'aquest examen sumari que hem fet plegats de la història del nostre poble. I és aquest aspecte del patriotisme espanyol dels catalans, un patriotisme fet de rebel·lions i de protestes, sempre justificades, no sempre profitoses; un patriotisme fet també d'intervencions actives en la política del país, en la política conjunta de les Espanyes; un patriotisme nat del sentiment de solidaritat entre tots els pobles hispànics, entre llurs drets i llurs fortunes i llurs adversitats. Unes dinasties forasteres torçaven el curs de la història de les Espanyes, imposant-les lleis i costums estranyes a llur íntima essència. Castella, embriggada de la seva glòria novençana de conquistadora i evangelitzadora de

tot un continent que serà incapaç de conservar; Portugal, aviat alliberada de l'asserviment conjunt a aquests sobirans estrangers, lliurant-se a la grandesa del seu somni ~~atlàntic~~ ^{oceànic/} cantat per Camoëns; Catalunya, que havia dut a la unió la seva política comercial mediterrània i les seves conquestes italianes, es veurà minimitzada en la participació en les noves empreses i, després de Ferran II, que és a despit de tot un continuador de la tasca dels Peres i els Alfons, aquestes terres italianes només seran una arma en la lluita de l'Imperi contra França i un camp de batalla per a aventurers professionals.

Desfeta en 1714, Catalunya comença aviat a refer-se. Les mesures liberals de Carles III, la seguretat que poc a poc reneix a la Mediterrània, l'obertura de noves mars i de noves terres al seu comerç i a la seva marina; els començos de l'industrialisme, tot això contribueix a donar un impuls a la nostra terra i a preparar la seva Renaixença. A mesura que la Castella mística i arrauxada perd posicions, Catalunya en guanya. I el seu esperit sent aviat la necessitat d'intervenir en aquell Estat al qual es troba junyida, aquell estat que va a la deriva i que, amb Carles IV i Ferran VII, sobirans abjectes i mesquins, ^{ha} arribat a la màxima decadència. I és la intervenció catalana a les Corts de Cadiz: Capmany i el Doctor Dou representen l'esperit liberal i renovador, però no fan res per tornar a Catalunya les antigues llibertats; ^{són} bons coneixedors del passat de llur pàtria, ^{i en canvi} no poden imaginar-se en una restauració de la cultura pairal.

Fallit aquest primer intent liberal per la traïció de Ferran VII, esquinçada Espanya per les guerres civils, els catalans no renunciaven a aquest neguit difós d'intervenir en els destins d'Espanya. Llauder, liberal i Cabrera, carlí, són catalans que donen un accent original a llurs actituds polítiques contraposades. Però és Joan Prim, home d'Estat modern, liberal i realista, qui representa la intervenció de l'esperit català en

el govern d'Espanya: la seva mort frustra tota una sèrie de possibilitats de convertir el país en una democràcia moderna.

Quan ~~Cadúda~~ la monarquia liberal d'Amadeu, que Prim volia implantar, és la República la que pren el seu lloc. I la República duu al seu davant homes catalans: Estanislau Figueres, Francesc Pi i Margall, Francesc Sanyer i Capdevila, Josep Anselm Clavé, representen aquell federalisme que Catalunya havia aplicat en les seves conquestes i que probablement és l'única fórmula que pot donar viabilitat, en els temps moderns, a l'estat espanyol. Però també ells fracassen.

I aleshores és el catalanisme que pren al seu càrrec aquest paper renovador, aquesta ambició de dur l'aire d'Europa al clos encofurnat i arcaic de la política espanyola. Catalunya, ja ho hem dit, és la porta natural per on entren a la península les idees i les realitats del món modern. A Catalunya es formen els moviments obrers que donaran naixença a les centrals sindicals; per Catalunya penetren els escrits dels pensadors, dels revolucionaris, dels educadors que formen l'Europa dels nostres temps. I el catalanisme, que és un moviment de defensa d'un poble que no vol sucumbir en el naufragi general hispànic, que és una protesta contra un estat ~~corruptor~~ ^{decadent} i inepte, però que és també una afirmació d'un esperit secular, d'una cultura nacional i d'una tradició de llibertat que podien salvar Espanya, entra en batalla contra un règim polític artificial, contra una monarquia corruptora, que manté la ignorància del poble, el cesarisme de l'Estat, la intolerància religiosa. ^{XX estudi P. Vilar.} Si estudiéu la història dels darrers cinquanta anys, veureu com Catalunya i el catalanisme de tots els matisos es troben a la punta extrema del combat en tots els moments decisius de la lluita: la Solidaritat Catalana, l'Assemblea de Parlamentaris, el moviment pro Autonomia i, al capdavant, la proclamació de la II República.

Però també veureu com les forces retrògades de la vella Espanya, les

romanalles feudals i militars de l'Imperi desfet, les intoleràncies i els centralismes, es rebel·len contra aquest impuls de llibertat que, veint de Catalunya, amenaçava de destruir tots els motllos decrepits de l'estat. La darrera i més cruent manifestació d'aquestes forces s'empara en un moment de crisi mundial i agafa la forma exterior, [les crueltats i els casernarismes] del feixisme per a ofegar la República i les llibertats dels pobles hispànics. Es la darrera victòria, però ^{jo voldria veure-hi} també la desfeta definitiva de l'unitarisme castellà, de les forces de mort i de destrucció, del "puñal" de l' Escorial contra l'esperit renovador català. Mal-llur/
~~grat~~ ^{aparent, la impossibilitat demostrada de veure els vells motllos demostre que} triomf militar i l'esclafament dels republicans, aquestes forces del passat estan vençudes. I aviat sonarà per a Catalunya l'hora de la justícia. L'hora, també, de la responsabilitat.

9.- EL DESTI DE CATALUNYA: SEPARACIO O INTERVENCIO.

Forçosament deslligada, fragmentària i potser d'una manera confusa, he intentat de presentar-vos la nostra història nacional i les línies que hom podia destriar-hi. Algunes d'aquestes línies es perden en la irreversibilitat del passat; d'altres segueixen obertes. Catalunya, la nostra pàtria, aquest triangle nord-oriental de la Península Ibèrica, petit per les dimensions, gran per la seva història, té encara obert al davant seu el vast interrogant de l'esdevenidor. Ha passat i passa encara una gran tragèdia, que podia ésser mortal per a ella, si la seva consciència no hagués estat fortificada pels anys de recobriment nacional, per la tasca de la Renaixença literària, cultural i política. Però hom ha vist clarament que Catalunya no podia ésser destruïda. Hom ha vist que els catalans no volíem ni podíem renunciar a la nostra llengua, a la nostra història i al nostre destí. Quines solucions, quines perspectives ens ofereix aquest destí, quan ^{els catalans higuem tornat a fer sentir la nostra veu?} s'acabi la gran nit i comenci de nou l'alba de la llibertat?

Jo només en veig dues: la separació d'Espanya / la intervenció a Es-

panya. Els estats semblen, a Europa, sinó definitivament formats, almenys delimitats en llur base nacional o multinacional. En aquestes darreres dècades n'hem vist nèixer i desaparèixer alguns: Irlanda, Albània, Polònia, Hongria, Txecoslovàquia, Iugoslàvia; ^{desaparèixer-ne d'altres, com} (les efimeres Croàcia i Eslovàquia, ^{els estats bàltics}). El principi nacional, invocat adés com a pedra de toc de tota organització d'Europa, és avui, sinó arreconat, bastant negligit. ^{en canvi} Les exigències de l'organització moderna del món impulsen les federacions; de la gegant federació de repúbliques socialistes soviètiques al modern Commonwealth britànic, passant per la República federativa de Iugoslàvia i fins a una possible federació balcànica, o escandinava, o dels estats de l'occident europeu, prefigurades per acords duaners, monetaris i polítics, ^{com el del Benelux o el pla Schumann.}

¿Hi ha lloc, en aquesta Europa, per a una Catalunya independent? Podria la separació operar-se, ^{per a} en una Catalunya que no és cap illa, ni té cap frontera interior ben definida, en una Catalunya que és molt més petita que cap dels seus veïns? Quin estat poderós estranger podria interessar-se per a obtenir aquesta independència, si per cas els espanyols es resistien a reconèixer-la, cosa més que probable? Si les ames de la persuasió fallaven, ¿caldria recórrer a les de la guerra?

I després, un cop obtinguda la separació, ¿quina existència econòmica podria tenir Catalunya? ¿Quina independència política? ¿Quina garantia internacional? Un Portugal atlàntic només ha pogut sobreviure en els temps moderns gràcies a la protecció d'Anglaterra, interessada a tenir una nació lliure i amiga a les costes oceàniques. Un Portugal mediterrani, arreconat a les portes del Golf de Lleó, a qui seria útil? La protecció de les comunicacions de França amb Africa del Nord, avui que l'aviació té un radi extens d'acció, no ho fa indispensable. La desfeta d'Itàlia ^{a la paraula guerra mundial} (i, en realitat, la nova pèrdua de valor estratègic de la Mediterrània, fan inu-

til per a Anglaterra la creació d'aquest possible estat amic a les ribes interiors de la península ibèrica. Totes aquestes preguntes ~~han estat~~ ^{se les han} formulades, jo em penso, pels partidaris de la separació, si n'hi ha. Tots els catalans que reflexionin en els destins de la Pàtria, haurien de trobar una resposta satisfactòria a la tesi secessionista, abans d'emprendre la gran aventura.

Però és que jo crec que aquests catalans separatistes, ni en el passat ni en el present existeixen. Els que és proclamen més radicals en llur nacionalisme no arriben mai a propugnar ^{la} una total i definitiva separació: tot el més, ^{demanen una} la separació que precediria una immediata unió federativa amb els altres pobles d'Espanya. Aleshores, què? Aleshores, sense cap dubte, jo, que em sento profundament català, català nacional com sol dir-se, i que vull per a la meua Pàtria la plenitud dels seus destins, però que no sé desinteressar-me tampoc dels destins d'Espanya, d'aquesta Espanya en la qual creien els reis catalans i els polítics de totes les èpoques de la nostra història, només veig viable un camí, l'altre, el de la intervenció en el govern d'Espanya; el de la presa, per mans catalanes, del timó de la nau espanyola; el de crear una organització d'Espanya que doni a cadascú dels pobles que la componen, a cadascuna de les nacions, de les Espanyes que la formen - comprenent-hà un dia, per què no? el Portugal germà - la llibertat dintre la unió, la possibilitat de realitzar plenament la seva cultura, la seva vida, la pròpia personalitat. Que Catalunya governi Espanya: heus'ací, em penso, la realització dels destins històrics de la nostra pàtria. Heus'ací, jo asseguraria, l'únic camí per a la salvació d'Espanya.

10. - SOMNI DE L'ESPANYA CATALANA

I ara, permeteu-me que somniï, si és somniar, com molts asseguren, creure que un dia Catalunya pot emprendre's aquesta tasca directiva dels